

ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Németh József alezredes

**A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG
BIZTONSÁGPOLITIKÁJA
ÉS A MAGYAR KISEBBSÉG HELYZETE**

TÉZISFÜZET

Témavezető:

Dr. Szabó A. Ferenc egyetemi tanár

Budapest
2002.

A kutatási probléma megfogalmazása

Térségünket, a közép-kelet-európai régiót a hagyományos veszélyforrásokkal egyidejűleg, azokat erősítve olyan új típusú, globális biztonságpolitikai kihívások érik, amelyek a demokráciák működését, az egyetemes demokratikus értékeket is fenyegetik. Ugyanakkor a biztonsági kockázatok nehezebben kiszámíthatóvá váltak, prognosztizálásuk megnehezült. Ezekhez szükség van a kihívások felismerésére, felderítésére és folyamatos, megbízható értékelésre, melyek alapján konkrét javaslatot kell tenni a kormányoknak a veszélyhelyzetek megelőzésére, illetve az elhárításukhoz szükséges döntések meghozatalára. Természetesen a nemzeti érdekeket összhangba kell hozni a NATO szövetségesek által támasztott igényekkel is.

Kutatási módszerek

A kutatás során elsősorban az általam leglényegesebbnek tartott kérdésekre összpontosítottam. Az elemzés során interdiszciplinális megközelítést és kutatási módszert alkalmaztam, ami kiegészült a szlovákiai magyarság néhány reprezentáns személyével készült interjúval. (Hunčík Péter, Csámpai Ottó, Schill Stefan stb.) Tekintettel arra, hogy ilyen részletes átfogó elemzésre ez idáig nem került sor a Szlovák Köztársasággal kapcsolatban, ezért tartalom- és dokumentumelemzések sokaságát végeztem el, és ennek tükrében próbáltam megragadni a szlovákiai magyarság biztonsági helyzetének alakulását és perspektíváit.

Mindezek alapján **kutatási hipotézisekként** fogalmaztam meg az alábbi feltételezéseimet:

1.) Szlovákia vezetői – az ún. másik három visegrádi országhoz hasonlóan – a politikai rendszerváltozás után végiggondolták országuk megváltozott biztonsági helyzetét és ezek a következtetések tükröződnek a politikai, biztonságpolitikai és katonapolitikai dokumentumokban is. Választ keresek arra, hogy a legutóbbi bővítés során miért nem vették fel a Köztársaságot a NATO tagországok közé.

2.) Szlovákia gazdasági helyzete és lakosságának életszínvonala az európai átlagnak megfelelőnek tűnik, bár a szomszédos Lengyel- és Magyarországgal, valamint azokkal a csehekkel összehasonlítva, akikkel hosszú évtizedekig egy államközösségben éltek, elmaradás látszik. Kutatom ennek okait.

3.) Ismereteim szerint Szlovákiában egy erős, etnikai alapon szervezett magyar párt működik, amelynek csökkenő demográfiai bázisa ellenére is stabil a szavazói bázisa. Megvizsgálom a szlovákiai kisebbségi kérdés alakulását, a magyarokén túl a roma probléma változásait, mert szerintem a nemzetiségi-etnikai kérdésnek nemcsak nemzetközi politikai (pl. szlovák-magyar alapszerződés ügye), hanem biztonságpolitikai tartalma is van.

4.) Szlovákia geopolitikai és földrajzi szempontból viszonylag kicsi mérete ellenére stratégiai fontossággal bír (magas hegységek, kelet-nyugati útvonal, két NATO szövetséges /Lengyelország, Magyarország/ közé ékelődik, Duna-vonal birtoklása). Feltehető, hogy a szlovák politikai gondolkodásban és döntésekben ez tetten érhető (pl. az Oroszországgal való stratégiai partnerség).

Az értekezés felépítése

Az első fejezet történeti áttekintést nyújt a szlovák nép Magyarországból való kiválásáról, a Csehszlovákiában betöltött helyéről, szerepéről, az önállóság megszerzéséért folytatott küzdelméről. Az értekezés felvillantja az 1938-as müncheni szerződést követő helyzetet, a II. világháború időszaka alatt tanúsított szlovák magatartást. Ezek után térek rá a beneši dekrétumok tárgyalására, s vázolom következményeit. Rámutatok arra, hogy miért volt erőtlen a szlovák demokratikus ellenzék az 1968 utáni időszakban és mi vezetett az önállóság megszerzését követően kormányválságokhoz. Elemzem, miből eredeztethető az újra jelentkező erős nemzeti tudatuk és türelmetlenségük. Röviden bemutatom a Matica slovenská hagyományrendszerét és annak felelevenedését. A fejezet második részében taglalom a trianoni békeszerződés értelmében elcsatolt Felvidéken élő magyar nemzetiségű lakosság helyzetét. Kezdeti bizonytalanságot követő önszerveződésüket, széthúzásukat, majd a nemzetközi erőviszonyok megváltozása révén felértékelődő szerepüket, politikai magatartásukat. Az első bécsi döntés utáni időszak problémáival is foglalkozom. Részletesen bemutatom a II. világháború befejezését követő időszakban a kisebbségekkel kapcsolatosan elkövetett igazságtalanságokat, azok politikai, gazdasági hátterét. Rávilágítok arra, hogy a husáki hatalomgyakorlás időszakában sem lett jobb a magyarság helyzete, sőt ekkor felújultak a magyar nyelvű oktatás és nyelvhasználati gyakorlat elleni támadások.

A második fejezetben Szlovákia biztonsági helyzetét tárgyalom az ezredfordulón. Először természetföldrajzi, katonaföldrajzi viszonyait írom le, melyek előre vetítik az ország gazdasági, külpolitikai, katonai lehetőségeit. Ezt követően a népességi és közigazgatási viszonyait elemzem. Itt kitérek a magyar nemzetiség – mint legnagyobb lélekszámú kisebbség – fogyásának valószínűsíthető magyarozatára is. Ugyancsak részletesen foglalkozom a közigazgatás felosztásával, amelyre a szlovákság mindig nagy érzékeny volt, mint azt a magyarok számarányának a nyelvhasználati szint (20%) alatt való tartása is bizonyítja. Az ország gazdasági viszonyainak elemzéséből képet rajzoltam arról, hogy miért népszerű még mindig Mečiar és mit jelentett az országnak az „orosz testvér”. A kül- és belpolitika vonatkozásában bemutatom, hogy az alapelveket körültekintően fogalmazták meg, ezért csak keveset kell azokon aktualizálni. Majd összefoglalom Szlovákia statusát a regionális és nemzetközi szervezetekben, felsorolom legfontosabb biztonságpolitikai dokumentumait. Részletesen elemzem a köztársaság biztonsági stratégiájának elemeit. Ezt követően behatóan foglalkozom ennek védelempolitikai dimenziójával, a biztonsági kockázatokkal, a haderő feladataival, alkalmazási elveivel, az önálló haderő kialakulásával, helyzetével és a hadiiparral.

Áttekintettem az önálló biztonsági szolgálatok létrejöttét, tevékenységüket. Eközben megvizsgáltam működésük hátterét, abban a politika szerepjátzását. Ugyancsak röviden bepillantást nyújtok a Belügyminisztérium a Rendőri Testület és az azon belül működő Határrendőrség munkájával kapcsolatban. Ebben a fejezetben foglalkozom még a belpolitikát jelentősen befolyásoló olyan egyéb tényezőkkel, mint a szlovákiai roma lakosság helyzete – amely az Európai Unióval folytatott tárgyalások során is nagy jelentőséget kapott – és a bűnözéssel.

A harmadik fejezetben a magyarság helyzetét mutatom be. Ennek érdekében az általam legfontosabbnak tartott érdekérvényesítő tényezőket részletezem, a sokaságuk térbeli elhelyezkedését és az identitástudatuk formálását végző családok, közösségek, iskolák és egyházak vizsgálatán keresztül. Majd az utóbbi időkben aláírt olyan dokumentumokkal foglalkoztam, melyek a legjelentősebb hatást gyakorolják a szlovákiai magyar kisebbségre. Így elvégeztem az alapszerződés és a kompetenciatörvény elemzését, a magyar-szlovák státustörvény összehasonlítását, valamint a megyei önkormányzati választások értékelését.

A negyedik fejezetben a fiatal szlovák állam politikai struktúráit és a politikai fordulatokat veszem górcső alá. Itt bemutattam, hogy a politikai szintér, illetve annak résztvevői mire képesek a hatalom megszerzéséért, megtartásáért. Ugyanakkor markánsan vázoltam a magyarság képviselőinek dilemmáit, mit, mikor, meddig, kivel, hogyan tegyenek nemzetiségük érdekérvényesüléséért. Vállalják-e alkalmasint a kormányzati szerepet, hogyan politizálnak az önkormányzatokban.

Összegzés

A „bársonyos forradalom” után bekövetkezett események – „kötőjel-háború”, nyelvkérdés, gazdasági reform – után vált egyre nyilvánvalóbbá, hogy a korábbi erősen központosított rendszer mindkét nép számára elviselhetetlen. Az 1991 januárjában megkezdett gazdasági átalakítás vezetett végső soron a szétváláshoz. A cseh vezetők a sokterápiában, míg a szlovákok a fokozatos átalakulásban bíztak. A szétválásról szóló döntést végül is a lakosság megkérdezése nélkül hozták meg, mivel egyik fél sem bízott nagy többségű támogatottságában.

„Trianont” követően mindazon intézkedéseket, amelyeket a szlovákok kifogásoltak az 1918 előtti magyar nemzetiségi politikában, mint asszimilációs eszközöket, az uralomváltás után nem késlekedtek bevezetni. De azokat kifinomultabban, eredményesebben alkalmazták, mint korábban a magyarok. A Magyarországgal szomszédos országokban élő magyar népcsoportok helyzete európai viszonylatban sajátos, mivel akaratukon kívül, nemzetközi döntés alapján kerültek kisebbségi sorba. Ezért identitásuk, létszámuk és más jellemzőik alapján nemzeti közösségeknek tekintendők. Természetesen Magyarország és az érintett országok vonatkozásában ez egyaránt kül- és belpolitikai kérdés.

A szlovákok önállóvá válásuk után – egy biztonságpolitikai vákuumban – egyre intenzívebben keresték saját nemzeti, társadalmi, állami és politikai identitásukat. Emellett természetesen keresték helyüket az új Európában csakúgy, mint a térségben, szomszédjaikkal való viszonyukban.

A megalakulását követő egy évtized alatt a Szlovák Köztársaság megteremtette az önállóság attribútumait a törvényhozásban, a közigazgatásban, az önálló katonai erő megszervezésében, a biztonságpolitikai stratégia kidolgozásában és ezáltal formailag felkészülten várja a NATO és az EU csatlakozást. Mečiar kormányzásai alatt, az ország biztonságpolitikájának meghatározásakor a nyugat felé kacsingatás mellett, egyértelműen a keleti orientációt részesítette előnyben. Politikája ennek ellenére nem nélkülözte a racionális elemeket. Kétségtelen, hogy az oroszok befolyásuk megőrzése fejében gazdasági előnyökhöz juttatták az országot, ezáltal megkönnyítették a szlovák lakosság számára a politikai rendszerváltás nehézségeinek elviselését. Ezzel azonban csak elodázták azokat az elkerülhetetlen lépéseket, amelyek szükségesek a nyugati típusú piacgazdaság és a demokrácia meghonosítása terén. Az 1998-as választásokat követően a szlovák diplomácia kikerült korábbi elszigeteltségéből, nemzetközi téren aktívvá vált és egyúttal sikerült kedvezően alakítani országa nemzetközi megítélését. A külpolitikai prioritások közül

egyértelműen az első helyre került a NATO és az EU-integráció, amellyel együtt konkrét lépéseket tettek az ezt hátráltató belső akadályok felszámolására (demokratikus intézményrendszer zavartalan működése, a kisebbségek helyzetének javítása, az alkotmány korszerűsítése, a szubszidiaritás elvén alapuló közigazgatási reform.) A NATO melletti elkötelezettségének bizonyítására a dél-szláv válság idején a szlovák kormány látványos döntéseket hozott: engedélyezte a Jugoszlávia elleni légi csapásokban résztvevő szövetséges repülőgépeknek a köztársaság légterének használatát, valamint hozzájárult a haditechnikai eszközök és kezelőszemélyzetüknek az ország területén történő átszállításához. Aspiráns országgént komoly haderőreformot, új védelmi stratégiát, jogszabályi háttérrel, információ védelmet dolgoztak ki. Természetesen folyamatosan adaptálják a NATO-szabványokat is.

A magyar-szlovák kétoldalú kapcsolatokban az 1998. évi választásokat követően lényeges, pozitív változások következtek: főkonzulátusok létesítése, az Esztergom és Párkány közötti Duna-híd újjáépítése. Ugyanakkor a kormánykoalíció belüli széthúzás miatt lassú a reformok végrehajtása. A „koalíció” összetartó ereje mindmáig Mečiar hatalomba visszatérésétől való félelem.

A lakosság a kormányzat belpolitikai tevékenységét mindenekelőtt életszínvonalának folyamatos csökkenése miatt gyengének minősíti.

A nemzeti kisebbségek, ha általában összekapcsolják is a szomszédos országokat, súlyos konfliktusokat is előidézhetnek. Ezért Szlovákia demokratikus konszolidációs folyamatában jelentős biztonsági kockázatot jelent az etnikai heterogenitás, amit a szlovák politikai elit többsége egyelőre vonakodik tudomásul venni, pedig a kisebbségek aránya a statisztikai adatokkal ellentétben valójában 20% körüli. Legmélyebb, legtartósabb politikai konfliktus a szlovákság és a legnagyobb létszámot képviselő magyarság között van. Ez részben a „régii államnemzet” „új államnemzet” szerep felcserélődéséből, a megélt de különösképpen értelmezett történelmi események mitizálásából, hamisításából, az állandó veszélyeztetettség érzés mesterséges életben tartásából adódik, másrészt pedig abból, hogy a szlovákiai magyarok közössége magas fokú identitással, politikai aktivitással és világosan megfogalmazott kisebbségi célokkal rendelkezik. Ilyen belpolitikai helyzetben kell a Magyar Koalíció Pártjának (MKP) olyan módon politizálni kormányzati szerepben, hogy választási programjának megfelelően eredményeket érjen el az általa fontosnak ítélt célkitűzésekben.

A magyar-szlovák viszonyt két nagy megoldatlan probléma terheli: a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer ügye és a szlovákiai magyarság helyzete.

A magyar kisebbségnek egyre rosszabbak a népmozgalmi mutatói (csökkenő natalitás, növekvő mortalitás, politikai-gazdasági okból történő migrálás). A negatív mérleghez hozzájárul még szórványainak feltartóztathatatlan asszimilációja, a növekvő számú vegyes házasságok, valamint a korábban elmagyarosodott romák egy részének az új politikai helyzetben újjáéledt identitása miatti veszteség is.

A magyar nemzeti kisebbségek fennmaradásának és fejlődésének egyik alapfeltétele az egzisztenciateremtés, a polgárosodás segítése. Így került sor az egymást követő magyar kormányok részéről a határokon átnyúló regionális kezdeményezések támogatására. A Kárpátok Eurorégió, az Alpok-Adria Munkaközösség és a Duna-Tisza-Maros Eurorégió a jószomszédi kapcsolatok megteremtése mellett az évszázadok során kialakult hagyományos gazdasági és kulturális kapcsolatok helyreállítását célozza.

Ajánlás a kutatási eredmények hasznosítására

A kutatómunka eredményeit felhasználhatónak tartom a kül- és biztonságpolitika, valamint a katonai stratégia kérdéseivel foglalkozó szakemberek számára. Az értekezés alapja lehet a téma további tudományos igényű kutatásának, mely a nehezen prognosztizálható konfliktusok értékelését megkönnyítheti, a biztonsági kockázatok, a válsághelyzetek kezelését elősegítheti. Feltétlenül hasznosíthatónak tartom az eredmények beillesztését a szakemberek oktatása, kiképzése terén mind a ZMNE-n, mind a biztonsági szolgálatok tanfolyamain.

Új tudományos eredmények:

1.) Széleskörű dokumentumelemzéssel, a szakirodalmi háttér feltárásával elemeztem Szlovákia biztonságpolitikáját, annak egyes összetevőit és megállapítottam, hogy az megfelel az ország geopolitikai helyzetének, gazdasági és szellemi potenciáljának, külpolitikai törekvéseinek és belső adottságainak. Megállapítottam, hogy a szlovák biztonságpolitika a bal- és jobboldali kormányváltások ellenére is jól felismerhető állandó elemeket mutat. Ugyanakkor kimutathatók egyedi vonásai, amelyek a tradicionális bázis hiányából, a pánszláv eszmeiség jelenlétéből és a kisebbségi kérdés kezeléséből erednek.

2.) Sikerült kimutatnom, hogy Szlovákia általános gazdasági és biztonsági helyzete jobb, mint a balkáni vagy a poszt-szovjet térség országaié. Néhány kockázati tényező (kisebbségek helyzete, munkanélküliségi ráta stb.) azonban magasabb mint a másik három visegrádi országé.

3.) A magyarság visszaszorulása a Szlovákiához tartozó területen az utóbbi 80 évben 30%-ról 10%-ra tehető. Ezért a szlovákiai magyarság helyzete az ország önállósulásától kezdve ellentmondásokkal terhelt, a szomszéd országokkal – köztük Magyarországgal – fenntartott sokoldalú kapcsolatok egyik megoldatlan – ezért jelenleg potenciálisan a stabilitást és nemzetközi együttműködést gyengítő – tényezője. Ehhez járul a roma lakosság magas és növekvő aránya, ami szociális problémákkal és a fenti magyarkérdéssel együtt jelentős biztonsági kockázatot jelent.

4.) Szlovákia a függetlenségüket és önálló államiságukat a közelmúltban elnyert államokhoz hasonlóan még számtalan komoly biztonságpolitikai kockázattal él együtt, ám jó úton halad ezek leküzdése terén, mert esélye van az európai egységsszervezetekhez való csatlakozásra. Az utóbbi elérése érdekében a szlovák politikai elit, nem utolsósorban a biztonsági kérdésekért felelős személyek sokat tettek az elmúlt években.

PUBLIKÁCIÓK, KÉZIRATOK:

- 1.) Bombariadó
MK KBH Szakmai Szemle 1992/M 79-88.p.
- 2.) Válságkezelés, terrorelhárítás
MK KBH Szakmai Szemle 1994/K 113-148.p.
- 3.) Glemba István mk.ezds. – Szabó Ervin Antal alez. – Németh József alez.
Politikai extrémizmus és terrorveszélyeztetettség Magyarországon
MK KBH Tanulmányok a nemzetbiztonsági ismeretek oktatásához I. 1997. 26-34.p.
- 4.) A biztonságpolitika és intézményei, hatása a KBH tevékenységére, szervezetére
MK KBH Szakmai Szemle 2000/3 91-104.p.
- 5.) Robbanóanyagok bűnös célú felhasználása
MK KBH Szakmai Szemle 2001/1 63-78.p.
- 6.) Deviancia fogalma, deviáns jelenségek és ezek előfordulása a MH-nál
MK KBH Szakmai Szemle 2001/2 62-77.p.
- 7.) Olajmachinációk, olajbusiness (az olajezredesek és társaik)
MK KBH Szakmai Szemle 2001/3 35-46.p.
- 8.) Deviáns jelenségek az MH-nál
ZMNE Társadalom és Honvédelem 2001/1 153-161.p.
- 9.) Olajmachinációk, olajbiznisz
ZMNE Társadalom és Honvédelem 2001/3 139-148.p.
- 10.) Könyvbemutató (Szabó A. Ferenc: A migráció történelmi és biztonságpolitikai jelentősége az EU bővítés tükrében)
ZMNE Fórum 2001/4 23-24.p.
- 11.) A HM és az MH terrorveszélyeztetettségének értékelése
MK KBH Szakmai Szemle 2002/1 32-38.p.
- 12.) A Szlovák Köztársaság biztonságpolitikája
MK KBH Szakmai Szemle 2002/1 111-134.p.
- 13.) Terrorizmus, szabadságharc, sajátos igazságszolgáltatás?
MK KBH Szakmai Tudományos Közlemények
2002.05.28. 81-83.p.
- 14.) A biztonság nemzetiségi, etnikai tényezője
MK KBH Szakmai Szemle 2002/2. 119-127.p.

Leadott kéziratok:

- A szlovákiai magyarság geopolitikai és biztonságpolitikai helyzete az ezredfordulón (Pécsi Tudományegyetem)
- Szervezett bűnözés (ZMNE Társadalom és Honvédelem)
- Biztonság és közvélemény Európában (MK KBH Szakmai Szemle)
- Szabó A. Ferenc – Németh József: Szlovákia biztonsági helyzete az ezredfordulón (HABE)
- Szlovákia kül- és biztonságpolitikája (HM)

KONFERENCIA ELŐADÁS

2001. november 21-23-án Pécsen, a Geográfus Doktoranduszok VI. Országos Konferenciáján tartottam előadást: „A szlovákiai magyarság geopolitikai és biztonságpolitikai helyzete az európai integrációs folyamatok tükrében” címmel.

Szakmai-tudományos önéletrajz

Nevem: Németh József, 1955. augusztus 9-én születtem Budapesten, Újpesten. 1977-ben végeztem a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola általános hadtáp és pénzügy szakán, okleveles pénzügyi-közgazdászként. Tanulmányi eredményemre való tekintettel a zalaegerszegi gépesített lövész hadosztály törzsébe neveztek ki tervező-szervező tisztnek. Itt, amikor lehetőségem volt, többször tevékenyen vettem részt a Hadtörténelmi Társaság által szervezett előadásokon, rendezvényeken. 1979-ben elvégeztem a Rendőrtiszti Főiskola átképző tanfolyamát. Ezt követően a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolára kerültem biztonsági tisztként. Itt lettem biztonsági főtiszt, majd 1985-ben áthelyezésre kerültem a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára. 1986-ban a Szovjetunióban, 1992-ben a USA-ban, majd 1993-ban – német szisztéma szerint – Magyarországon speciális kiképzésben részesültem. Ezek tapasztalatait összegezve, közreadva kezdtem meg tudományos tevékenységemet a terrorizmus és a szervezett bűnözés vizsgálatával az MK KBH-n belül. 1989-ben kiemelt biztonsági főtiszti beosztásba neveztek ki. Az 1980-as évek közepén közvetlen parancsnokaim több alkalommal elutasították továbbtanulási kérvényeimet, melyeket jogi tanulmányok végzésére nyújtottam be. A politikai rendszerváltozás után ismételten kifejezésre juttam továbbtanulási igényemet, melynek 1994-ben helyt adtak. Ekkor engedélyezték számomra a ZMKA „D” tagozatára való jelentkezést, ahová felvételt is nyertem, de javasolták számomra előtte középfokú nyelvvizsga letételét. Az angol nyelvre való beiskolázások korlátozott lehetősége miatt perspektivikus céllal az olasz nyelvet választottam, melyből 1995-ben katonai szakanyaggal bővített „C” típusú középfokú állami nyelvvizsgát tettem. Közben az akadémiát átszervezték egyetemmé és az általam választott szak többé nem indult. 1997-ben sikeresen felvételiztem a ZMNE Hadtudományi Kar Biztonság- és Védelempolitikai Szak nappali kiegészítő alapképzésére. 1999-ben egyetemi kitüntetéses oklevéllel végeztem, és egyben okleveles biztonság- és védelempolitikai szakértői diplomát szereztem. Ezt megelőzően olasz nyelvből katonai szakanyaggal bővített „C” típusú felsőfokú állami nyelvvizsgát tettem. Az egyetem befejezése előtt sikeresen felvételiztem a ZMNE Doktori Iskolájába, Hadtudomány „B” Phd program levelező tagozatára. A kötelező és választott tantárgyaimat, a jóváhagyott tanulmányi és kutatási programnak megfelelően, jeles eredményekkel teljesítettem. Tagja vagyok a Magyar Hadtudományi Társaság Biztonságpolitikai Szakosztályának. 2000-ben orosz nyelvből katonai szakanyaggal bővített „C” típusú alapképzésű állami nyelvvizsgát tettem.

Célom a doktori (Phd) fokozat megszerzése, majd utána további kutatómunka végzése a biztonságpolitika területén.

Elérhetőségem telefon: HM: 31-496
mobil: 06-20-9-169-666

Budapest, 2002. július 3.

*Németh József alezredes
kiemelt főreferens*